

1.

לך לך - העלייה הראשונה

"ויאמר ה' אל אברם לך-לך מארצך וממולדתך ומבית אביך אל-הארץ אשר אראך"
(בראשית יב:א)

"ויאמר ה' אל אברם":

רמב"ן - (במדבר לג:נג):

(נג) והורשתם את הארץ וישבתם בה כי לכם נתתי את הארץ לרשת אותה. על דעתי זו מצות עשה היא ^פ, יצוה אותם שישבו בארץ וירשו אותה כי הוא נתנה להם ולא ימאסו בנחלת ה', ואלו יעלה על דעתם ללכת ולכבוש ארץ שנער או ארץ אשור וזולתן ולהתישב שם יעברו על מצות ה' ומה שהפליגו רבותינו * במצות הישיבה בארץ ישראל ושאסור לצאת ממנה וידונו כמורדת * האשה שאינה רוצה לעלות עם בעלה לארץ ישראל, וכן האיש *, בכאן נצטוונו במצוה הזו, כי ה' כתוב הוה היא מצות עשה, ויחזיר המצוה הזו במקומות רבים, באו ורשו את הארץ *, אבל רש"י פירש * והורשתם את הארץ, והורשתם אותה מיושביה אז וישבתם בה, תוכלו להתקיים בה, ואם לאו לא תוכלו להתקיים בה, ומה שפירשנו הוא העיקר:

מגילת אסתר (בסוף מצוות עשה בספר המצוות):

(מצוה ד) נראה לי כי מה שלא מנחה הרב הוא לפי שכלל יחוסם הארץ ושייכותה לא נהגה רק בימי משה ויהאע ודוד וכל זמן שלא גלו ממלכת אכל אחר לפניו מה שאמרנו בסוף כתובות (דף ק"ח) שלא נמרוד בלתינו ללכה לכבוש את הארץ בחזקה והוכיחו מטבוק השנעמי חתום בנות ירושלים ונז', ודקדקו בו שלא יעלו ישיאל בחומה. ומה שאמר הכימ"ן (א) שהחכמים אמרו כי כבוש הארץ היא מלחמה מלכה, זהו כהארץ לא נהיה משועבדים לאומות. ומה שאמר עוד (ב) שהחכמים הטלינו בשבט דירת הארץ, זה דוקא בענין שכיית המקדש קיים אכל עכשיו אין מלכה לדור בה, וכן פירשו הכו"ם שם נבי הוא אחר לעלות, ועוד רמ"ם שאין בו מלכה ממה שאמרנו ג"כ בסוף (שם) כל העולם מובל לא"י עובד בעשה עמך בבלה יוצאו ויבאו ויבאו יבאו, ואם היה מלכה בדירה א"י בכל הזמנים אין יבא נביא-אחר משה לסתור את דבריו והוא אין סביר רשאי לחוש דבר מעשה וכו"ם למחור. (ג) והמאמר שהביא מספרי שכתו וקראו המקדש הזה וירשמה וישנה בה, נ"ל שעל שלא היה בידים לקיים מקדש זה לפי שהיה הבית הרב היו בוכים והראיה ממה שקראו גם לאתר המרכן למה בכו וקראו את בנדיהם מתאבלים, שאם מלכה זו היתה מוגנת גם לאתר המרכן, ע"כ המרכן היו והלא גם עמה היו יכולים לקיימה, לכן נאמר שבדלתי מלכה זו אינם נוהגים אחר חורבן הבית שיגנה במהרה בימינו חנן:

אם הבנים שמחה (קסז...):

ועיי"ש, שבזה תירץ דעת הרמב"ם שלא מנה מצות עשה דישוב ארץ ישראל בתרי"ג מצוות, אף דגם לדידיה הוי מן התורה, והוא עפ"י הכלל שהשריש בשורש הרביעי מספר המצוות - שלא למנות ציונים הכוללים כל התורה כולה. וא"כ, כיון דישוב ארץ ישראל היא מצוה יקרה כל כך, שהיא כלולה מכל המצוות, וכוללת כל התורה וכל קביעת המועדים ור"ת וכל מצוותיה תלויין בה, וכמו שכתב הרמב"ם (שם) על זה: 'כי מציון תצא תורה' ^ג (עיי'ן באור החיים הק', בפרשת "נצבים" ^י), שכתב ג"כ שיישיבת הארץ היא מצוה שכוללת

לדעת הרמב"ם רוב מצוות התורה תלויים בה, כג'ל. על פנ, ודאי דהחזיק מן התורה להחזיק בישובה של הארץ, כדי שנוכל לקיים שאר מצוות התורה, וזה כדרך ואמת בדיעת הרמב"ם, בלי שום ספק כלל.

ועפ"י, משלשה פנים אנו מחויבים לחזק הישוב בארץ ישראל לדעת הרמב"ם: (א) כשביל קיום האומה הישראלית, כי מבליעדה אין לצייר כלל תקומת האומה, וכמו שדייק הרמב"ם בספר המצוות כמה שכתב "אילו הנחנו דרך משל שבני ארץ ישראל יעדרו מארץ ישראל, תלילה לאל בעשות ואת, כי הוא הכטיה שלא ימחה אותה האומה מכל וכל (ולא יהיה שם כ"י...)", שאין לו שייכות כלל אל הענין, דשם הוא רק מאמר מוסגר לחוד, וזה רק משום שלא מצא רבנו עזר בנפשו הטהורה להוציא מתחת עטו הקדוש דברי רעיון כזה שבני ישראל יעדרו מארץ ישראל חור ואמר תלילה וכו', מפני שחשב רבנו, דהנעדר של ישראל מארץ ישראל הוא כגדר מחיית האומה מכל וכל, הי"ן, בכל השתיים ובכל הזמנים וכו' ויא' שג'ק' דעת רבנו מדעיתו, לידע מאין מקור לזה שחיי האומה הישראלית תלויים ביישוב ישראל בארץ ישראל ודקא, וא"כ, ממילא, כל מה שיוחזק הישוב בארץ ישראל, יתחזק קיום האומה בכללה בכל מקומות מושבותיהם. וגם מסבירא אנשיה הוא כן, וכמו שהארכתי לעיל בפרקים הקודמים.

(ב) נפאת קיום התורה, וכמו שכתבו רבותינו הגדולים החת"ם השד"ח והחז"ן ב"יוסף אומ"ץ, וכ"ל, והחז"ם (ב"י"ד סי' רל"ד"י) הביא ג"כ את דברי הרמב"ם הנ"ל, וביאר בהתלהבות יחורה שאו הי"ן בטלה כל התורה כולה, ואין כאן אומה ישראלית עפ"י. (ג) מטעם מצות עשה דישוב עצמה, דג"כ להרמב"ם הי' מדאורייתא, ומה שלא מנאה כחשבון המצוות הוא משום שהיא מצוה כוללת, וכ"ל. שוב עיינתי בחת"ם (י"ד סי' רל"ד"י), וראיתי שכתב ג"כ כהגאון דליטא הנ"ל, הי"ש"י: "וגם הרמב"ם דלא מנא לה למצות עשה שיבת ארץ ישראל, כמו שחשב הרמב"ן כמנין המצוות, מ"ז מדרה בחדר שאת בקדושתה כמון ההד"ש¹⁶⁰. ומפני כן כתב (במ"ע קנב) גבי קידוש החודש, דאם יאבדו בני ישראל מארץ ישראל וכו', לא ייעיל השכוננו כלום וכו', עפ"י שכתב, דמהא טעמא קיי"ל¹⁶¹ דמקומים וישובי ארץ ישראל, מפני שייסבה מצוה מפני קדושה שבה, וראוי להקדים עושה מצוה, עפ"י ש' הרי שכתב ג"כ, דגם להרמב"ם יש מצוה ביישוב ארץ ישראל בכל הזמנים, מפני שקדושת ארץ ישראל היא מימות עולם עד סוף כל העולם, לא נשתנה ולא ישנתה. וז"ל תליא כלל בקיום המצוות, אלא הארץ עצמה קדושה", עפ"י רבנו החת"ם.

נמצא דאדברת, לרמב"ם חזון הישוב עוד בכפילא יתרה, מלדעת הרמב"ן, דלדידה הוי החיוב רק מפנים אחר, מטעם מצוה ממצוות התורה, ולרמב"ם הוא משלשה פנים הנ"ל.

כל התורה כולה, עפ"י (ש) וכן כל חזית האומה תלויה בה — אי"כ היא מצוה כללית ולא פרטית, על כן אינה באה בחשבון המצוות, שבאו לחשבון רק מצוות פרטיות. והוא דומה למה שכתב הרמב"ן (במצוה ח"י) על מצות "חמים תהיה", בטעם הרמב"ם — מדוע לא חשבה כמנין המצוות, משום שהיא מצוה כללית ולא פרטית. כמו כן הוא במצות עשה דישוב לדעת הרמב"ם, שהגדילה כל כך, וכ"ל, על כן היא מצוה כללית דאינה באה בחשבון המצוות". עפ"י הנוגעים לעניננו.

והאר"י שם נפלאות בדברים אמתיים, ומצוה לכל כר ישראל לעבור על ספרו בדיוק, ויא' עיני ושכלו במצוה גדולה זו, ולכבו יכין שלא לולל מהיום תלמה במצוות ישות ארץ ישראל. ואז תעמוד לנו זכותה של ארץ ישראל להלצינו ממצר, וכמו שתבאית בהקדמה ראשונה¹⁶² בשם רבנו בעל ה"תניא" ז"ל. עפ"י, זכיתי לכתוב לדעת הגדול כראיה הנפלאה הנ"ל, מרבנו הרמב"ם הנ"ל בהלכות קידוש החודש, ואכפיל הדברים — שאין נזכר לצייר כלל וז"ל דברי הי"ש, אסתר" הנ"ל בדעת הרמב"ם שאין להעצמק עתה ביישוב הארץ וכבניתה, כיון שכל חיי האומה תלויים בה, אתמהו?

ועתה אוסיף עוד לחזק דברים הנ"ל, מדברי רבנו החת"ם (באר"י, סי' רג"י) שהביא ג"כ דברי הרמב"ם בהלכות קידוש החודש הנ"ל, וביאר דבריו: "דאם שהלל וחבריו קדשו כל החודשים והשנים עד ביאת המואל, מ"ז זה לא ייעיל אלא אם כן יושב שום ישראל בארץ ישראל, ולדידה הקדשו המה עפ"י חשבונתו של חסמוכים האחרונים הלל וחבריו, ומשם קדושה יוצא לכל ישראל. אבל אי, חיי, היתה בטילה ישיבת ארץ ישראל בזמן הזה, בטל גם הקידוש הזה, ורוב המצוות יבטלו, תלילה. על כן עלינו לקיים הספקת ישיבתם בכל מאצני כוחנו", עפ"י.

והגאון ב"שדי חמד" (במערכת ארץ ישראל¹⁶³) הביא דברי חת"ם אלו, וכתב כוה"ל: "וב"ש חת"ם שכתב, שיש עלינו חוב להחזיק ישיבת ארץ ישראל, לא כשביל לסייע למצות ישיבת ארץ ישראל, אלא כשביל עצמנו לקיים את דברי התורה. כי לולא ישיבת ישראל שם, תפוג תורה, חיי, כמו שמתבאר מדברי הרמב"ם (סוף פרק ה מהלכות קידוש החודש)... וכדבריו כתב ג"כ מרד החז"ן, בספר "יוסף אומ"ץ" (סימן ט) ז"ל... יעיר אמתו אגלה, דכתב הרמב"ם סוף פרק ה מקידוש החודש, דמה שאנו חושבים ר"ח ומעודים בחז"ל, אנו סומכים על חשבון בני ארץ ישראל וקביעתם וכו'. והוסיף בספר המצוות (עישו קנב), שאם יעדרו, חיי, בני ישראל — חשבונם לא ייעיל כלום... וא"כ תיובת רמ"א על כל בני הגולה (תה"ל), להשתדל שיהיו ישראל בארץ ישראל, דאי לאו, חיי, יהיו בני גולה ר"ח ומעודים שב מדינתם", עפ"י. הרי, שכתבו כל אלו גדולי עולם, דאי לאו ישיבת ישראל בארץ ישראל בכל עת ומן, הרי כזה ביטול התורה, חיי, אי"ב צדק כזה דברי הגאון דליטא הנ"ל, דמצוה זו של ישוב ארץ ישראל הוי מצוה כללית ולא פרטית. וכבר הכאתי לעיל, דגם רבנו "אור החיים", חשב מצוה עשה דישוב ארץ ישראל למצוה כללית כל התורה כולה. ואילו ראה זאת הגאון הנ"ל, היה שמת מאד למצוה כן תנא דמסייע לו, ועפ"י שורש הרכיבי מ"י שרשים שהשריש הרמב"ם מצוה כללית אינה באה בחשבון המצוות אף שהיא מן התורה. וגם מן הסברא הוא כן, כיון

יש"ע אבה"ע סימך ע"ה:

ג י כר"א מח"ל לח"ל או מא"י לא"י אבל מח"ל (שן) לא"י
 [ב] כופין יג) יד) אותה לעלות כ אפילו טו מנוה יפה
 לנה הרע ליד) ואפי' ממקום שרובו ישראל למקום שרובו
 כותים טז) ואין מוציאין מא"י לח"ל ואפי' מנוה הרע לנה
 הטוב ואפי' ממקום שרובו כותים למקום שרובו ישראל :
 ד י אמר האישי לעלות לא"י והיא אינה רוצה יז) תצא
 בלא כתובה :
 הנה שון) יט) חבל נכסי מלוג שלה יז) ונליב הקיימי' ונטלתיה שון) ואם
 אינם קיימים אם הוא הפסיון עליהם ח"ל לשלם וי"ח לירך לשלם ואם נכחו
 לו מלגדו י"ח ליה לה ונליב לירך לשלם (בגדלני סוף כתובה בט ונהרי"ם)
 והא דכתובה לין לה דוקא ששאר נא"י י"ח חבל אם הוא מוציא (לסוף כנה
 שנים) (ב) להחייב נח"ל לירך לשלם לה לו לירשיה חף הכתובה (ג"ז ע"ס) :
 ט אמרה היא לעלות והיא אינו רוצה יוציא ויתן כתובה וה"ה
 לכל מקום מא"י לירושלים שהכל מענין לא"י ואין הכל מוציאין
 משם הכל מעלין לירושלים ואין הכל מוציאין משם :
 ה כ פ יז) יש מי שאומר דהא דכופין לעלות לא"י היינו
 בראיפשו (י) בלא סכנה הילכך מסוף המערכה
 עד טא אמון אין כופין לעלות ומנוה אמון ולמעלה כופין לעלות
 דרך יבשה וגם דרך ים כימות החמה אם אין שם לסטים :

פתחי תשובה (שם):

(1) בלא סכנה . ענה"ט לפנין אם בזמ"ז מלוג לעלות לא"י כו' ועיין בתשו'
 מעיל דקדק סו' כ"ז אודות שלש תכרים שרלו ליסע לא"י הם ונשיהם ובנייהם הקטנים בני שנים ושלש שנים והב"ד שבצירס
 רולוים לעכב על ידם שלא ליסע עם בנייהם הקטנים מחשש סכנה פן לא יוכלו לסבול לער עלטול הדרך ונענוע הספינות ושינוי
 האויר ושאלו האנשים בהמה אם ימנעו מושיעה זו או לא ואם יחשבו לגזירת ב"ד בזה . וכשיב לפנין אם בזמ"ז מלוג להפלות
 לא"י הנה הרמב"ן מנס מלוג זו בכלל מלוג מקרא דוירשחם חוהם וישבתם בה וכי היה בקילה נגד כל התלוצ (נדחיתא בספרי)
 וגם בהס"ד בפסקיו סו' פ"ח הפליג בה איברא בתוספת נכחוסה בשם ר"ח כהן כו' חמוס כרי"ע בחשו' סו' כ"ח ובחי'
 לכתובות בוכיח דלויז חלמיד עושה כהבו על שם התום' ולא דממחא היא כלל והדין עמו וכ"כ בעל תמיכת משפט וא"כ כל
 הזמנים שנים לקיום מלוג זו וכן מבוחר מכל הפוסקים ראשונים ואחרונים בכתבו ככופין האשה שחפלה עמו כפשתא דמתני' אי"כ
 ודאי בלא ס"ל הא דר"ח כהן וגם מ"ש התום' שם דאינו כוהב בזמ"ז דאיכא סכנה דרכים הא ודאי דחף בזמן כביח כל
 ש"היה בו משום סכנה גלוים לא נאמר לכוף לפלות וזה משחשם לפי הזמן וכבר כתב המבי"ט ח"ב סו' רי"ו הכלל בזה כ"כ
 הסומרים אינם נמנעים יכולים לכוף כו' ובפנין שחששו צ"ד ה"ל כי ה' סכנה לקטנים ז"ח דא"כ ה"ל לחתני' או חד מפוסקים
 למימר דאם בלוג מחמת עונם מחמת בנייהם הקטנים שומעין לה א"ו זה אינו כי לין סכנה פרטייה לקטנים וזמר מלגדולים
 כי מלד סכנה עניניהם ושניהם ולמטיים כרי קטן ונדול שם הוא ואם מטורת הענינה כרי הקטנים צטנעם קלי התנועה וכן
 מבוחר בתשו' כר"ס חרותכורב סו' ר"ג כו' (ע' צט"ך י"ד סו' רכ"ח ס"ק ל"ז) וגם הרבנים היושבים על איי הים כתבו
 שעיניהם ראו נכל יום נוסעים דרך ים לקלוי ארץ עם ילדים קטנים כו' ולכן נראה דחף אם יגזרו צ"ד שבצירס שלא לנסות
 מטעמים כ"ל ראשים לסמוך על אלו אשר עיניהם ראו הסופך כי לא ראינו אינו ראינו וקרי זה כהורו צ"ד ששקפ' חמה
 והי' לפנינו דאין זה הוראה ואם לחוש שלא להתרוח פי צ"ד מפני הכבוד ככ"כ כי המבי"ט סו' קל"ט דאין לחוש נזה לכבוד
 ח"ב ואם התמור' (ל"ע בתשצ"ץ ח"ב סו' ופ"ח שלא כי כן ע"ש וע' קדושין ל"א ע"ב) מכ"ש לנדרי צ"ד וכבר אישחמיט ר'
 זירא מרב יסורא רביה דבעי למיסק לא"י . אמנם כן לרין בתחלת תנאי אחד . שיביה לו מקום מוכן לסיח מלוי לו שם
 פרנסתו כריוח וכמ"ש הסה"ד שם ובכל בו וגם בתשצ"ץ כי דכל שאין לו שם פרנסה תוכנה משבירו על דעתו וע"ד קונו ח"ו
 כו' והלא יולאין מא"י לח"ל ללמוד תורה מרבו מנ"ש שלא לנסוע לכתחלה במקום שאין לו הכנס ללמוד . והכלל בזה אשרי
 כוהב לכן ואינו נלך לבריות ומתפרנס שם אפי' חיי לער ויעבוד השם אבל אין כל אדם זוכה לכן וכבר נהגו בעם שאינם
 נוסעים עם בנייהם קטנים והכל בשביל קושי השנת הפרנסה שם וחוב הוא לקטנים ומ"ו יש לחוש שילאו לת"ר עד לה יחזק שכלם
 עליהם לסבול חיי לער . ועכ"פ אלו הנוסעים לשם ולרכיבים ע"כ להתפרנס מן הדקדק ואילו היו בח"ל היו יכולים להתפרנס
 מתעשה יריהם לא טוב עושין כי גדול הנהנה מניגוע כמו ולום לנו ז"ל עשה שבתך קול ואל מלערך לבריות ולרכיבין להמיישב
 בזה כי הדבר שקול ואין לו בו סכרע ע"ל ע"ש (וע' בחשו' נו"ב תנינא חי"ד סימן ר"ה ור"ו וכתבונת חתם סופר
 חי"ד סימן רל"ד וגם בחלק אה"ע סימן קל"ב שהובא לעיל סימן ע' סק"ד) . ועמ"ש לעיל סימן א' ס"ק ט"ו ולקמן סימן
 קנ"ד ס"ק כ"ה :

באר היטב:

(ט) סכנה . ולפינן אם בזמן הזה מלוג לעלות לא"י עיין תוס' לכתובות
 דכתבו בשם ר"ח כהן דאין מלוג בזמן הזה : ובהרא"ש ואגודה והטור משמע דיש מלוג
 חף בזמן הזה וכנה"ג מלך בזה והביא הרבה דיעות מחולקים אם יש מלוג לעלות
 או לא ע"ש . וכיון דאיכ' פלוגת' ורבות' מי יוכל לכפות מי שאינו רוצה לעלות ומייב
 ליחן לה כחובתה ועיין פרישה :

"וממולדתך":

"ומבית אביך":

"אל הארץ אשר אראך":

רש"י (שם פסוק ב'):

לא גלה לו הארץ מיד כדי לחבבה בעיניו, ולתת לו שכר על כל דיבור ודיבור.
(מקורו של רש"י – ב"ר לט:ט אלא ששם כתוב – 'על כל פסיעה ופסיעה כי מאחר
שאינו יודע להיכן הולך הרי כל פסיעה בספק ונסיון.)

רד"ק (שם פסוק א'):

מארצך – כי קשה לאדם לצאת מארצו אשר גר שם ימים רבים כל שכן אם נולד
שם, וזהו שאמר: **וממולדתך**, כש"כ שיניח בית אביו ומשפחתו וילך אל ארץ לא
ידע תמול שלשום, וזהו שאמר: **מבית אביך אל הארץ אשר אראך**....